

Oponentský posudek diplomové práce

Název: Sociálně izolovaní senioři a možnosti jejich podpory

Autorka: Olga Böhmová

Oponentka: PhDr. Hana Janečková Ph.D.

Diplomová práce, kterou předkládá Olga Böhmová, má všechny atributy vyzrálé odborné studie věnované závažnému společenskému problému osamělosti a sociální izolace starých lidí. Autorka řeší náležitý úkol sociální práce, která se musí zaměřit na včasnou identifikaci nedobrovolně izolovaných starých lidí a nalezení vhodných metod přístupu k těmto lidem a způsobů jejich podpory.

Celá práce má přehlednou a logickou strukturu, je čtivá, dobře vybalancovaná pokud jde o teoretickou a praktickou část, doplněná o četné přílohy a bohatý přehled využití literatury. Je třeba konstatovat, že práce s literárními odkazy a převzatými informacemi je na vysoké úrovni a slouží jako zdroj pro rozvíjení vlastních úvah a hledání souvislostí, které se týkají autorčina hlavního tématu. To je uchopeno a rozvinuto o pohledy sociologické a psychologické. Téma sociální izolace autorka předestírá jako závažný a komplexní individuální i společenský problém, který souvisí jak s osobní historií každého člověka, jeho potřebami a celoživotně budovanými vztahy, tak s podmínkami, které vytváří celá společnost, jednotlivé komunity, ve kterých senioři žijí, i sociální služby.

Kapitoly jsou logicky řazeny, postupují od vysvětlení základních kategorií, přes přiblížení a analýzu samotného problému sociální izolace až po návrhy možných řešení týkajících se jak prevence výskytu tohoto problematického jevu, tak i podpory seniorů, kteří již v sociální izolaci žijí.

Pokud jde o potřeby seniorů upozorňují někteří autoři (Erikson, Buttler, Failová) na určitá specifika, zejména na potřebu přehodnocovat vlastní život, vyrovnávat se s nevyřešenými úkoly, selháními a křivdami. Při naplňování této potřeby hrají mimořádnou úlohu vzpomínky a možnost je vyprávět a sdílet s druhými. Jde o zvýraznění potřeby uchovat si svoji osobní identitu a dát smysl prožitému životu. Jde o skutečnost, která by v práci o sociální izolaci mohla být zmíněna.

Sociální izolace uživatelů pobytových služeb v institucích je dle autorky poměrně diskutované téma (s. 24). Kromě dílčích opatření však neuvažuje o významu celkové transformace institucí, o změně výchozích principů poskytovaných služeb (orientace na člověka) a především animaci celého prostředí směrem k prožitku komunity, která je otevřená, podpůrná, bezpečná a motivující ke kontaktům mezi lidmi (Pichaud, Thareauová).

Autorka dále věnuje dlouhou pasáž zajímavému tématu celospolečenských příčin izolace seniorů. Velmi pěkně je také zpracovaná kapitola, týkající se osobních faktorů, které mohou být příčinou sociální izolace, zejména pak kapitola o zdravotních rizicích a příčinách. Cenná je připomínka, že zdravotní problémy některého člena rodiny, včetně seniora mohou vyvolat nikoli jeho izolaci, nýbrž naopak zvýšený zájem a péči o něj. V souvislosti s odchodem do důchodu zůstává pouze na okraji poznámka o ztrátě sociálních rolí – odchod ze zaměstnání je však často prožíván jako čas, kdy od člověka už nikdo nic neočekává, náhle je „bez role“.

Velmi precizně autorka zpracovává téma sociálních, psychologických i zdravotních důsledků sociální izolace pro starého člověka a přechází konečně k možnostem řešení a podpory seniorů žijících v sociální izolaci. Zde zcela správně klade zásadní důraz na monitoring a depistáž starých lidí ohrožených sociální izolací. Rozhodující roli by měly dle jejího názoru sehrát především terénní služby. Své tvrzení, že terénní sociální služby začaly poskytovat až nestátní subjekty po r. 1989 sama vzápětí popírá vyslovujíc pochybnosti o jejich fungování (s. 36). Domnívám se, že tyto pochybnosti jsou zcela na místě.

Úvahy o úloze terénní sociální práce (v širokém slova smyslu, tedy i služeb sociální péče) by dle mého názoru mohly být více propracované, neboť jisté nástroje pro rozvoj terénní komunitní práce již dnes existují, jenom nejsou dostatečně využívány (kvalitnější práce sociálních pracovníků ze sociálních odborů, zavedení funkce komunitní sestry popsané v zákoně 96/2004 Sb., větší využívání návštěvní služby zdravotní sestry a praktického lékaře, pečovatelská služba, osobní asistence, domácí zdravotní péče). Lepšímu využití existující nabídky sociální služeb na podporu izolovaných starých lidí napomáhají dnes také standardy kvality, které vyžadují individuální plánování i v terénních službách. Nevyužitý potenciál pečovatelské služby je také často diskutován. Autorka nezmiňuje různé programy podpory zdraví, které nabízejí – a měly by nabízet více – některé nestátní organizace (tanec, kavárničky, výlety). Všeobecným nedostatkem je týmová spolupráce a výměna informací.

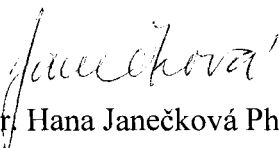
Velmi zajímavá je kapitola o osobních strategiích zvládnání sociální izolace.

Cennou součástí diplomové práce je její praktická část, která je postavena na kvalitativním průzkumu. Autorka hledala odpověď na otázku prožívání života s minimálními sociálními kontakty, zájmu o navazování nových vztahů a začleňování do komunity, kompenzace limitovaných kontaktů, role zvířat a víry. Metodologie výzkumu byla velmi pečlivě promyšlena, připravena a v diplomové práci také detailně popsána. Zvolený postup lze považovat za adekvátní, odpovídal cíli výzkumu a byl ohleduplný k situaci a potřebám respondentů. Tím se autorce podařilo získat jedinečné a velmi cenné zdroje dat, které poté příkladným způsobem zpracovala, tedy pečlivě, srozumitelně a přehledně. Na 22 stranách autorka uvádí svých 11 otázek, zdůvodnění, proč je respondentům položila, výběr odpovědí a interpretaci získaných výsledků, v nichž porovnává skupinu bez sociálních kontaktů a skupinu se sporadickými kontakty, závěr kapitoly věnuje vyhodnocení svých hypotéz a interpretaci získaných výsledků. Uvažuje o tom proč se ve skupině se sporadickými sociálními kontakty objevil prožitek osamělosti častěji než ve skupině zcela bez sociálních kontaktů. O možném způsobu nabídky pomoci těmto lidem vypovídá zkušenost autorky se získáním jejich důvěry. Podnětné jsou její závěry týkající se možné podpory lidí, žijících v izolaci. Týkají se informací, individuálního přístupu, překonávání bariér a podpory mobility. Obecně nelze doporučit organizování skupinových volnočasových aktivit. Pro návštěvy cizích osob přicházejících zvnějšku do bytů seniorů je třeba dle autorky vytvořit vhodné podmínky a obě strany na ně dobře připravit.

Je třeba ocenit, že celá práce vyúsťuje v návrhy reálných forem řešení problému osamělých starých lidí, které vycházejí ze zkušenosti vlastního pracoviště autorky. Jde především o vyhledávání rizikových seniorů v terénu a o vytváření přirozených situací pro navázání sociálních kontaktů. V závěru obrací pozornost k významu sousedských vztahů a podpoře přirozených vztahů a kontaktů v sousedském společenství a komunitě po vzoru Holandska.

V práci lze nalézt drobné formální nedostatky, není zde citován např. Z. Kalvach, o jehož argumenty se autorka opírá na s. 37 ani J. Capioppo, jemuž věnuje autorka odstavec na s. 47. Odkaz na Machielse, který se v textu opakuje několikrát, by bylo vhodné umístit do literatury (stejně jako články jiných autorů, dostupné elektronicky). Stránkování v obsahu diplomové práce se od 4. kapitoly liší oproti stránkování v textu.

Celkově jde o odborný text vysoké kvality, splňuje veškeré požadavky na diplomovou práci, a lze jej ocenit známkou **v ý b o r n ý**.

PhDr. Hana Janečková PhD.

V Praze dne 21.1.2009